

Latweefchu Awises.

Nr. 28.

Zettortdeenâ 22. Septemberi.

1860.

Awifchu - sinuas.

Italia. Ar masu pulzinu ustizzigu draugu un bes aplam leelas affins isleeschanas Garibaldi's kahdâs neddefâs panehmis wissu leelu Sizilias fallu, dumpi tur fawaldijis un stipru waldischanu eetaifijis. Tiklai Messinas stiprâ krepostâ palikke pahrs tuhft. Neapeles saldatu. Nu Garibaldi's no Italeeschem un zittahm semmehm wissadu paligu dabbujis, taifijahs pahrzeltées us Neapeles semmi. Kehninam wehl bij 160 tuhft. saldati un kahdi 80 karrakuggi, kas tai schaurâ juhërâ stary Siziliu un Neapeli stahweja tâ, ka ne laiwinâ ne warreja pahrzeltées bes wehleschanas un bes sinuas. Garibaldim bij tiklai pahris karradampkuggu un kahdâs 200 masas laiwinas, kas muhscham ne warreja 80 karrakuggeem prettim turretees. Un redsi — tomehr Garibaldi's nu irr Neapelê un to leelu walsti walda Wiktorâ Emanuêla wahrda. Pahrzehle no Sizilias us Italias paschu gallu masas laiwinas allasch pa pahri simtu ustizzigu drohfschu wihru, kas ne libbeleti tad dewahs leelôs kahnôs, tur sagaidija draugus un laudis usmuffinaja us dumpi un paligu. Leelam karrakuggu spehkm ne bij ne azzis redseht, ne ausis dsirdeht, ko Garibaldi's appalsch winnu azzim darrija; karrakuehkm pa semmi ne bij kahjas un rohkas Garibaldim prettim eet un prettim turretees. Tâ tad schis brihnum's notizzis, ka mas pulzinsch Garibaldâ kauschu Nedschias stipram pilfatam (Italias gallâ) warreja uskrist un to itt ahtri panemt. Drohfschali nu nahze Garibaldi's ar pahri simtu laiwinu — un kur rahdijahs, kur winna wahrds atskanneja, tur laudis gawiledami winnu usnehme. Karrakullu winnam padewahs ar preeku, tiklai retti kur affinis bij ja-isleij kahdâ kauschanahs un Neapeles leela Nehnina pilfatâ wissi Garibaldi gaididami gaidija, zitti ar leelu ilgofchanohs,

zitti ar leelahm bailehm, zitti gattaws us padohschanohs, zitti gattawi us miknaku kauschanohs un zikkadelles leelu-gabbalu pulks bij gattawi Neapeles lepno baggatu pilfatu bombardireht un druppâs fahschaut, ja dumpis iszehlâhs. To Kehninsch, kurram wehl bij leels saldatu spehks un arri Gistreikeru un Baijeru saldati par paligu, gribbeja stiri turretees prett Garibaldi. Bet gudrais Garibaldi's aplam ne fkehje wis us Neapeli, bet wehl gaidija fawu laifu, gan sinnadams, ka, kad ahbols gattaws, tad pats nokriht no kohka semmê. Naw gruhti jauskahpj, tiklai palohzees ahbolu warr pazelt. Neapelê jo deenas jo leelaka fajukfchana, un jo Garibaldâ spehks augdams auge Neapeles walsti un jo tuwaki nahze us Neapeli, jo wairak draugu winnam gaddijahs Neapelê, jo wairak saldatu un wirfneeku atstahje no karrâ un kugga pulka; beidsiht itt wissi karrakuggi peetejahs pee Garibaldâ. Kehninam, jaunam zilwelam, wissadi padohma deweji, ir paschi raddi, fajauze galwu un prahtu, winnu gan aplam baididami, gan aplam eedrohfschinadami, ka ne sinuaja ko darriht, ko pawehleht. Sahje tâ jukku juklam, ka pawalstneekem ustizziba wehl wairak isfudde. Tâ tad nu ar azzim warreja redseht, ka Kehninsch ilgi ne warrejsiht turretees, ka Garibaldim peekrittis wissa walstis.

Tadeht Kehninsch fawu mantu un fawas leetas zil spehdams fakrahjis us kuggeem un nosuhrijis us Gistreikeru ohstu, arri wissus fawus karrakuggus gribbeja nosuhrijis un nodohht Gistreikerim, bet karrakuggu wirfneeki teize, ka to ne gribboht un ne darrijsiht un tamdeht Garibaldim padewufchees, kas atkal Sardinjeru Kehninam wissus kuggus atdewis. Tad nu Kehninsch atstahje fawu pilfatu Neapeli ar wissu waldischanu un fawu karrakuehku, zitti raksta ar 25 tuhft., zitti ar 8 tuhft.

saldateem un nogahje us Gaëtas lohti stipru pilfatu pee paschas juhrmallas, kur patš eemettees un sawu karru-pullu stipräs weetas lihds Kapuas pilfatam noffahdjis, gaididams kas nu buhs. Pa tam Garibaldim gaddijahs kibbeles ar Sardinjeru leelu ministieru Kawuhru, kas winnam allasch prettineeks rahdaks. Jo schis labpraht gribb, lai tahs semmes, ko Garibaldis jaw panehmis, tuhda pawiffam taptu faweenotas ar Sardinjeru walsti un likti appasch Sardinjeru Rehnina waldischanas, itt ka tahs zittas Italias walstis, Lombardia, Parma, Modena, Toskana un Bologna. Bet Garibaldis to wehl ne gribb un irr niks prett Kawuhru, ka schis Napoleonam pahrdewis sawu tehnu-semmiti, Nizzu un Sawoju. Arri Garibaldis Siziliu un Neapeli wehl ne gribb Sardinjerim pawiffam atdoht, bet schi laika wehl patš to waldiht, lai tam ne truhktu spehka, arri uswarreht Pahwesta semmi un tad ir Wenezias semmi pauemt Gistreikerim. Jo Garibaldis ne gribb palikt ar meeru un ne gribb beigt karoht, pirms winnam buhs isdewees itt wiffas Italias semmes atswabbinahht, faweenohht weenâ weenigâ leela walsti un to tad nodohht Sardinjeru Rehnina Wiktora Emanuela waldischana, jo scho Rehninu winsch augsti zeen, miht un winna wahrda wiffas semmes panemm un winna wahrda walda ka Diktators.

Kawuhrs, — woi nu Garibaldim ihsti ne-ustizjedams, woi bihdamees, ka beidsoht labbi Garibaldim ne ees un atkal wiffu paspehlehs, ko taggad jaw dabujis, — ar speeschanu speesch, lai tahs peenentas semmes til tuhda pawiffam faweenon ar Sardinjeru walsti. Jo kas jaw irr kabbatâ eebahstis, to gan sinnahs fargahht, un ne wehlehs zittam rohku bes sinnas kabbatâ eegrubht; arri sinnams wahrds, swirbulis rohka labbaks par stahrku jumta. Tadeht Sardinjeris til tuhda eejauzahs un Sizilia gribbeja sawu waldischanu eetaisht — tapat ir Neapelê. Bet gudrais un stiprais Garibaldis to allasch ar leelu spehku un drohshibu sinnajis lihds schim leegt. Sardinjeris arri kuggus un saldatus us Neapeli tamdeht nosuhstija un Neapeli gribbeja pauemt pirms ne ka Garibaldis turpu no-eet. Bet arri

welti bijis. Tifko Rehninsch Pranzis no Neapeles nakti isgahjis us Gaëtu, Garibaldis weens patš, tiffai pahrs draugu un Generalu lihds bijusch, atfkehjis us Neapeli ar Eisenbahni Stâ Septemberi. Al tawu ne-isteizamu leelu preeku, garwilefchanu, gohdu un pagohdinaschanu, ar kurre scho wihru, kas allasch pasemmigi, laipnigi un tomehr lohti spehzigi turrahs, (un staiga isgehrbees ar farkauu kreklu (Bluhse), ka kahds prasts ammata wihrs Italia), — Neapelê usnehmuschi, ka mihtaku tehnu un draugu. Wifs pilfats ispuschlohts un nakti apgaismohhts bijis, ka muhscham naw redsehts. Garibaldis tuhda eetaisjis stipru jaunu waldischanu, kas dumpineekus un laundarritajus neschehligi fawalda, wiffus apmeerina un nu gahda, ka wiffas karru-leetas un karru-pulki wairojahs un stiprinajahs, ka wiffu semmi warr sawaldiht un eenaidneekus falauft, kas wehl stahw starp Gaëtu un Kapuii. Te Rehninsch wehl gribb stipri turretees, bet wianna spehks azzim redsoht suhd, jo winnu atstahj kas ween warr wilktees prohjam. Rehnineene un winna brakli wehl irr pee wianna, tee zitti raddi jaw aisgahjuschi sweschaks semmes. — Schinns deenâs Wifes jaw raksta, ka tiffai 8 tuhft. saldati effohht atlikfusch, un ka Garibaldis jaw turpu dewees ar 15 tuhft. us Kapuii, to gribbedams pauemt, sinnadams, ka tad Gaëta ilgi ne warr turretees. Garibaldim jaw effohht 50 tuhft. labbi kohpti saldati un 80 karru-kuggi. Gan walda Wiktora Emanuela wahrda, bet eezehlis Generali Sirtori par Prodiktatoru jeb sawu weetneeku Neapelê. Par to nu taggad effohht glusch, fanihjis Garibaldis ar Kawuhru un fakka, arri ar Sardinjeru Rehninu.

Sardinjeris redsoht, ka Garibaldis paleek pee sawa padohma un stiprs deesgan, tad zittu padohmu usnehmuschi. Tee ne gribb, ka Garibaldis eelauschahs Pahwesta semmes un ir tahs panemm; jo tad wifs gohds un wifs spehks Garibaldim paliktu. Arri ne gribb Napoleons un ir tee zitti waldineeki ne gribb, ka Pahwests no Hohmas taptu isdshits no Garibaldia; tad Sardinjeris bes kahdas wainas un rektes ne dohmajohht ee-

fuhthijs Bahwesta semmès stipru karraspehku ar Generali Wanti un karru fahjis ar Bahwestu, fahzidams: ne warroht zeest, ka Bahwestis fa-aizinajis un falassijis saldatus no wiffadahm pafaules semmehm un ka schee schahs Italias semmes appeeschoht un pohstoht! Generalis Lamorisfehre, ko Bahwestis no Sprantscheem dabbujis, gan brangs Generalis un deesgan pubhejees Bahwesta karraspehku schinni laikà zil sinnadams gruntigi fataisih, bet tam tiklai kahdi 25 tuhft. effoht. Tad nu karsch Bahwesta semmè tuhda fahzees. 2 14tè Septem-beri Wantis usbruzjis Generalim Schmittam Perudschias pilfatà. Gan stipri turrejuschees un itt nikni kahwuschees, bet Sardinjeru Generalis winnejis, pilfatu, 1600 Bahwesta saldatus un pafchu Schmittu dabbujis rohtàs.

Bahwesta Generalis Lamorisfehre nu fawu spehku fakrahjis un dewees us Ankonas lohti stipru pilfatu pee Adriatikas juhmallas, tur Bahwestis ar Gistreikeru paligu fawu spehku un wiffas wajadstigas karraspehku fakrahjis, tà ka schis pilfahs ilgi warr turretees. Turpu nu arri steidsees Sardinjeru Generalis Rialdinis un tè abbi fastappuschees leelà kaufchanàhs. Sardinjereem gruhti deesgan bijis, jo ir no Ankonas pilfata isnahjis Bahwesta spehks, un Sardinjereem tà no preekschas un pakkalas usbrukluschi. Kahwuschees itt niknà affinainà kaufchanàhs 6 (18tè Septem-beri), bet Sardinjeri til duhschigi un stipri turrejuschees, ka beidsiht Bahwesta karraspehku gluschi uswarrejuschis un fakahwuschis, panehmuschis 11 leel-gabbalus un 600 saldatus un 150 wirfneelus ar fashchautu Generalu Bimodanu (kas pehz nomiris) un Lamorisfehres tiklai ar kahdeem jahnteekeem dabbujis isbehgt. Salka, ka eebehstis Ankonas pilfatà. Tee zitti Bahwesta saldati effoht padewuschees woi iskliduschis. Nu taifahs Ankonu apsehgeriht, un arri jaw 10 Reapeles karraspehku atskrehjuschis, kas scho stipru pilfatu no juhreas pufes aplenze. Ne tizz, ka pilfahs ilgi turretees. Arri mallu mallàs dumpis iszeekahs Bahwesta semmès, tà ka ilgi ne buhs, tad Bahwesta semmes pagallam, un ja Garibaldis wehl atnahktu, tad gan ir Rohmas pilfatu panemtu un Bahwestam buhtu jabehg prohjam. —

Ut kawas fahzidamas, kawu behdu! Bet tur tad nu Napoleons, kas gudrais padohmu sinnatajs un stiprais waldineeks, ka tà warr darriht schis semmais wihrs Garibaldis un Italeeschi? Ko tad dohma darriht tee zitti waldineeki? Gan gruhti teift, ka karraspehku dohma un grihb darriht, tomehr buhs jastahsta, zil no pafaules sinnahm un Awisehm warr nolemt.

Keisers Napoleons, — kas pats to ugguni Italià eeschklis — redsoht, ka nedohmajoht par dauds leela ugguns palikkuse, to taggad labpraht apflaphtu, bet tas til ahtri ne eet. Tee zitti waldineeki winnam wairs ne ustizz, un wiffi tiklai us to gahda, ka no winna warretu pafargatees un winna spehku fawaldiht, kas augdams wehl aug. Arri zitti waldineeki ne warr palikt bes behdahm Italias labbad; jo tur jaw eet par dauds trakki, un Deems sinn, kas wehl no turrenes warr zeltees. Kas buhs ar Kattofu basnizu, ja Bahwestu isdshis no Rohmas? Woi ne buhs atkal niknà karsch, ja Italeeschi Gistreikerim Benedigu grihb panemt; woi Sardinjeris un arri Napoleons atkal ne eejauksees; wol fakrigais Spranzis Rein-uppi nemeera laikàs ne grihbeks panemt; jeb atkal kahdu gabbalu no Italias noplehst; jeb Calendereem ne dohmajoht usbrukt. No ta grihbbedami pafargatees, Pruhschu Prinzijs waldineeks tadeht scho waffar Bahdes pilfatà fa-aizinaja un fadraudsejahs ar Bahsemmes waldineeksem, jebchu pats Napoleons turpu arri noskrehje, grihbbedams to aiskaweht. Tadeht aismiese wezzu eenaidu un Pruhschu-waldineeks aiskahje Zuhlija us Teplizi ar Gistreikeru Keiseri isrunnatees un fadraudsejees un tà rahdahs, ka no ta laika labbaki draugi palikkuschis. Arri Pruhschu waldineeks stipri darbojees draudfibu ezejelt starp muhsu Kungu un Keiseru un Gistreikeri. Gistreikeru Keisers muhsu Keisera gohda deenà leelu malitti Bihne lizzis taishit un tad muhsu Keisera weschelibu dsheris Winnu ussteikdams. Un nu dshrd, ka muhsu Keisers Oktoberi buhschoht Warschawà un turpu par weesu fahuhstis Pruhschu Prinzijs waldineeku, wehl zittus waldineelus un arri sinnu laidis us Bihni, ka preegafchotees, ja Gistreikeru Keisers arri turpu nahktu, un schis ar leelu preeku

taifahs nahkt. Tad nu mehß ar Pruhßi, Eistreikeri un Bahzsemmi gan sabedrosimees, lai stipri deesgan paliktum Napoleonam leegt, ja nelabbi gribbetu darriht. — Bahzsemme buhdams no augsteem un semmeem deesgan esmu dabujis redseht un dsirdeht, zil nitni wissi Bahzsemneeki prett Napoleonu un ka ar preeku wissi zeltohs un saweenotohs, ja Napoleons Bahzsemmei gribbetu usbrukt. Atkal esmu preezajees dsirdoht, zil lohti Pruhßchi sawu Brinzi waldineeku zeen un mihl un ka wissas Bahzsemmes tautas us winnu zerre un winnam ustizz. Bet wehl wairak esmu preezadamees preezajees par to, ka itt wissur, fur esmu bijis, no Schlesias lihdi Rein-uppei, wissi laudis muhsu Kungu un Keiseru Aleksanderu II. lohti slawe, augsta gohda turr un islawe par itt teizamu taifnu, laipnigu un mihligu waldineeku, kas pelnoht leelu gohdu un pateizibu. Labpraht un ar preeku klauffjahs, kad par sawu Keiseru un muhsu dsihwi stahstiju un teem israhdiu, zil stipri fargati, taifni walditi fche meerigi un pahrtiffuschi dsihwojam.

Ko tad nu Keisers Napoleons taggad darra redsoht, ka zittadi eet ne ka tam tiht? Sakka un apleezina itt wisseem, ka us karru ne buht ne dohmajoht, bet wisseem draugs un labs effoht, wissuwairak Entendereem un Wahzeescheem, un Italeeschu ihstais tehws. Reiso taggad ar sawu Keisereeni pa Sprantschu semmi un bijis sawa jaunpedabbuta semme, Nizza un Sawoija, lai tehwa waigu dabbu redseht. Wissur ar leelu gohda un preeka parahdischanahm usnemts tappis, bet Tulones ohsta buhdamam, effoht kahdam nejegam pistohle sprahguse waltam un ar to laudis isbeedinati tappuschi Keiseru sweizina-dami. Wihrs fanemts un teefas nodohts tappis. Tad gahjis pahz juhru us Korfikas fallu, Widdus juhra, fur pirma Napoleona dsimtene. Tur preezigi fanemts, ar Keisereeni aigahjuschi pa Widdus juhru us Alschiri Awrika, kas Sprantscheem peederr, un tur leelu gohdu baidijuschi un no Arabereem wissadi zeeniti atkal pahrnahkuschi Parisé.

Garibaldiis pa tam Italia padarrijis, ko patlabban isstahstijuschi, un naw klauffjis Napoleonu, kas winnam zaur Sardinjeru Kehninu lizzis aisleegt eet us Siziliu, us Neapeli un nu arri jo stipri aisleeds Bahwesta semmi aistikt. Arri Sardinjeru Kehnisch eelaufes Bahwesta semme, jebchu Napoleons teizis, ka effoht Bahwesta fargs, ka winna gohdu un walsti ne wehleschoht pohstihht un ka taddeht Rohma turroht sawu Generalu Gojonu ar Sprantschu karra-spehku. Tad nu Napoleons, ta ka Sardinjeri Bahwesta semme eegahjuschi, tuhda pawehlejis sawam weetneekam atstahht no Turines, Sardinjeru Kehnina galwas pilfata — (ta jaw darra waldineeki, kad gluschi fanihkuschi un us karru weens prett ohtru taifahs), — un ir Sardinjeris sawu weetneeku no Parisés atajinajis. Arri us Rohmu Napoleons wehl wairak saldatu irr nofuhstijis, teildams, ka ne wehleschoht Bahwesta pilfatu Rohmu aistikt. Tad nu isstahstahs ta, itt ka karsch buhschoht starr Napoleonu un Sardinjeri. Tomehr to ne gribbu tizzeht. Draugi bijuschi un draugi wehl buhs, un tas til ta darrihts, lai pafaulé un Kattoti ne warretu brehkt, ka Napoleons palihdi Neapeles Kehnina un Bahwesta semmi atnemt. Napoleons rahdahs dusmigs prett Wiktoru Emanuelu, Wiktors Emanuelis rahdahs nitns prett Garibaldi, ka ne klaufa, — tomehr ne leeds ar warru, kaut gan spehku deesgan to leegt. Zil dusmo tahs pajaulés labbad, — firdi preezajahs, ka Garibaldim til labbi isdohdahs, jo abbeem no tam buhs labbums. Ir tee zitti waldineeki gan stipri aisleeds un wissuwairak Eistreikeris pee saweem rohbescheem Italia leelu karra-spehku krahj; tomehr ne weens wehl neneeka ne darra un nei Neapeles Kehninam nei Bahwestam eet paliga, swefchas semmes leetas ne gribbedami eejauktees. Tahda nu fchi Italias leeta. Bij ja-isstahsta, lai juhs labbati saprastu tahs leetas, kas wehl buhs jastahsta.

S—3.

B r i h w d r i t t e c h t.

No juhrmallas-gubernements augstas waldischanas pusses: Collegienrath G. Blaesé, Jenfor, Zeligawa, tai 19. Septembert 1860. No. 158.